

Prof. dr hab. Paweł Machcewicz

Instytut Studiów Politycznych PAN

INSTYTUT HISTORII PAN	
Wpłynęło: 28.02.2025	Znak: Pupier
Ref:	Zał:

Wyr 4.03.25
Majcho
R

Warszawa, 7 lutego 2025 r.

Recenzja dorobku naukowego dr. Patryka Wasiaka w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Patryk Wasiak w 2003 r. ukończył socjologię w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Aldony Jawłowskiej). W 2006 r. ukończył również historię sztuki w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego (praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Wiesława Juszcza). Tytuł doktora kulturoznawstwa uzyskał w 2010 r. w Instytucie Kultury i Komunikowania Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej – na podstawie pracy napisanej pod kierunkiem prof. Włodzimierza Borodzieja: „Kontakty kulturalne pomiędzy Polską a Węgrami, Czechosłowacją i NRD w latach 1970-1989 na przykładzie artystów plastyków”. Była ona m.in. wynikiem badań prowadzonych w ramach projektu “Schleichwege: Inoffizielle Begegnungen und Kontakte sozialistischer Staatsbürger 1956 - 1989. Zwischen transnationaler Alltagsgeschichte und Kulturtransfer”, afiliowanym wspólnie w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Friedrich-Schiller Universität w Jenie. Praca doktorska dr. Wasiaka została wydana drukiem w 2018 r. (*Formalne i nieformalne kontakty pomiędzy artystami wizualnymi z Polski, Węgier, Czechosłowacji i NRD w latach 1970-1989*, Instytut Pamięci Narodowej).

W latach 2013-2016 Patryk Wasiak zatrudniony był jako adiunkt w Instytucie Kulturoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (w ramach grantu NCN FUGA jako jego kierownik); w latach 2017-2020 również jako adiunkt w Instytucie Historii PAN (w ramach grantu NCN Sonata jako jego kierownik). Od 2021 r. kontynuował zatrudnienie w tej samej placówce jako adiunkt i kierownik grantu NCN OPUS.

Dorobek naukowy po doktoracie i monografia habilitacyjna

Dorobek dr. Wasiaka jest znaczący, zarówno pod względem ilościowym, jak i przede wszystkim jego wartości naukowej i stopnia umiędzynarodowienia. To ostatnie kryterium jest godne szczególnego podkreślenia. Habilitant wyróżnia się na tle polskiego środowiska naukowego bardzo dużą aktywnością w międzynarodowym życiu naukowym. Świadczą o tym publikacje (w języku angielskim, stanowiące zdecydowaną większość jego dorobku) w renomowanych pismach i wydawnictwach, uczestnictwo w międzynarodowych projektach badawczych, staże w licznych placówkach w wielu krajach, udział w bardzo dużej liczbie zagranicznych konferencji.

Po doktoracie Patryk Wasiak opublikował dwanaście rozdziałów w zagranicznych tomach zbiorowych (na ogół nakładem renomowanych wydawnictw akademickich), w naukowych periodykach zagranicznych (Cahiers du Monde Russe, Zeitschrift Für Ostmitteleuropa-Forschung, Journal of Design History, Slavic Review) trzynaście samodzielnie napisanych artykułów oraz cztery artykuły jako współautor. Do tego dochodzi pięć publikacji w języku polskim – rozdziałów w tomach zbiorowych i artykułów w krajowych periodykach naukowych.

Tematyka tych publikacji koncentruje się przede wszystkim wokół szeroko rozumianej historii społecznej i gospodarczej państw bloku radzieckiego (niekiedy obejmują one także okres transformacji ustrojowej po upadku komunizmu) , problemów modernizacji, a zwłaszcza postępu technologicznego. Bardzo dużo uwagi w swoich badaniach i publikacjach dr Wasiak poświęcił historii komputeryzacji, gier komputerowych, a także kultury wizualnej.

Nie ma tu miejsca na przedstawiania wszystkich publikacji dr. Wasiaka, wspomnę tylko niektóre z nich, najistotniejsze, a jednocześnie ilustrujące tematy, które habilitant podejmuje:

- *High-Technology Fairs in Germany and the Techno-Scientific Revolution*

in the Polish Media in the 1980s and 1990s, w: *Science Interconnected: German-Polish*

Scholarly Entanglements in Modern History, red. Jan Surman, Marburg: Herder-

Institut Verlag, 2022;

- *Die Debatte über den erzieherischen Wert von Computerspielen und die*

Ideologie des technologischen Fortschritts im sozialistischen Polen, Jahrbuch für Historische

Kommunismusforschung, 2021;

- *VCRs, Modernity, and Consumer Culture in Late State Socialist Poland*,

w: *The Socialist Good Life: Desire, Development, and Standards of Living in Eastern Europe*,

red. Cristofer Scarboro, Diana Mincyte i Zsuzsa Gille, Bloomington: Indiana

University Press, 2020;

- *„Sozialwirtschaftliche Entwicklung” in der Zeit der Krise. Die*

volkspolnische Sozialpolitik in den 1980er-Jahren” , w: *Staatssozialismen im Vergleich:*

- Staatspartei – Sozialpolitik – Opposition* (Schriften des Hannah-Arendt-Instituts für Totalitarismusforschung, t. 64), red. Uwe Backes, Günther Heydemann i Clemens Vollnhals, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2019;
- *"Shadow Clientele. The Materiality of Satellite Television in Poland during the Transition from State Socialism to Market Economy, w: Historizing Infrastructure*, red. Andreas Marklund i Mogens Rüdiger, Aalborg: Aalborg University Press 2016.
 - *The Appropriation of Social Opinion Survey Research by the State Apparatus in Late State-socialist Poland"* , w: *The Silent Majority in Communist and Post-Communist States: Opinion Polling in Eastern and South-Eastern Europe*, red. Klaus Bachmann i Jens Gieseke, Frankfurt/Main, Berlin: Peter Lang, 2016.

Jako swoje największe osiągnięcie naukowe habilitant przedstawia monografię: *Technological Innovation, Modernity and Electric Goods in Late State Socialist Poland*, Lanham, Boulder, New York, London: Lexington Books, 2024. Publikacja ta jest rezultatem finałowym grantu Narodowego Centrum Nauki SONATA „Nowoczesność, jakość i estetyka wyposażenia gospodarstw domowych. Wpisywanie ideologii w artefakty kultury materialnej w socjalistycznej Polsce (1970-1989)”.

W mojej ocenie jest to praca o dużej wartości naukowej, nowatorska na gruncie polskiej historiografii. Jest ona oparta na stosunkowo szerokiej i zróżnicowanej bazie źródłowej. Główną jej część stanowi prasa, którą autor wykorzystuje przede wszystkim do rekonstrukcji i analizy dyskursów modernizacyjnych w przestrzeni publicznej. Habilitant

sięga po następujące tytuły prasowe: „Przegląd Techniczny”, „Życie Gospodarcze”, „Veto”, „Atut”, „Gospodarstwo Domowe”, a także – w drugiej kolejności: „Ekran”, „Audio HI-Fi Video”, „Radioamator”, „Magazyn Rodzinny”, „Razem”, „Polityka”, „Handel Wewnętrzny”, „Polityka Społeczna”. Uzupełnieniem są materiały archiwalne (znajdujące się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie: Ministerstwa Przemysłu i Handlu, a także dwóch przedsiębiorstw przemysłowych: Unitry i Predomu. Ta ostatnia kategoria źródeł posłużyła autorowi do analizy funkcjonowania tych dwóch przedsiębiorstw potraktowanych jako case studies. Był to niewątpliwie dobry zabieg, pozwalający przyjrzeć się znacznie bardziej konkretnie co kryło się w rzeczywistości się za dyskursami i aspiracjami modernizacyjnymi, co udawało się lub nie udawało się w praktyce zrealizować.

Autor analizuje – i to jest główne zadanie, które przed sobą w tej pracy stawia - próby realizacji projektu postępu technologicznego w Polsce w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, koncentrując się przede wszystkim na rozwoju technologii domowych, czyli przemianach w produkcji sprzętu AGD i RTV. Stawia jednocześnie znacznie szersze pytania badawcze, odnoszące się do tak kluczowych kwestii jak: modernizacja społeczna i gospodarcza epoki „późnego” socjalizmu, zmiany we wzorach konsumpcji, otwarcie na świat (w praktyce na Zachód) polskiej gospodarki i społeczeństwa w latach siedemdziesiątych. Z jednej strony dr Wasiak analizuje strategię gospodarczą władz, ale z drugiej – i to jest w moim przekonaniu najciekawsza i najbardziej naukowo wartościowa część jego monografii – rolę innych aktorów społecznych i gospodarczych: przedsiębiorstw produkujących sprzęt AGD i RTV, lobby promodernizacyjnego w polskim przemyśle, prasy tworzącej narracje uzasadniające politykę gospodarczą wdrażającą nowe technologie, a także powstających wówczas organizacji konsumenckich. Odtworzenie tej polifoniczności, która wpływała na przebieg procesów społeczno-gospodarczych, jest ważnym wkładem do refleksji nie tylko nad polityką gospodarczą PRL, ale i nad funkcjonowaniem systemu władzy i jego

skomplikowanymi relacjami z aktorami społecznymi. Takich ujęć, odnoszących się do historii gospodarczej pokazanej na szerszym tle, jest stosunkowo mało w polskiej historiografii i tym bardziej monografię tę należy docenić.

Monografia dr. Patryka Wasiaka jest bardzo dopracowana pod względem metodologicznym, szeroko odwołuje się do teorii wyznaczających ramy badań nad rozwojem społeczno-gospodarczym i postępem technologicznym. Monografia zawiera także szeroki wymiar porównawczy. Próby modernizacji i wdrożenia postępu technologicznego w polskim wydaniu pokazane zostały na tle wysiłków podejmowanych w innych krajach socjalistycznych (m.in. Związek Radziecki i Węgry), a także do pewnego stopnia na tle analogicznych, choć oczywiście pod wieloma względami innych, procesów zachodzących w świecie zachodnim na gruncie gospodarki kapitalistycznej. Trzeba przy tym dodać, że monografię „czyta się dobrze”, jej wywód jest klarowny, nawiązania do teorii socjologicznych umiejętnie wkomponowane w tekst. Może ona być interesująca (i pouczająca) także dla badaczy nie zajmujących się historią gospodarki czy technologii.

Pewien niedosyt pozostawia jedynie uchylenie się przez autora od odpowiedzi na pytania najbardziej zasadnicze: na ile strategia przyspieszonego rozwoju zainicjowana w latach siedemdziesiątych rzeczywiście przyniosła modernizację polskiej gospodarki i społeczeństwa, na ile zaś zakończyła się fiaskiem; czy dystans między Polską a najbardziej rozwiniętymi gospodarkami Zachodu zmniejszył się czy też zwiększył w okresie, którym się zajmuje. Spory wokół tych zagadnień, nierozstrzygnięte dotąd, są ważne dla polskiej historiografii i nauk społecznych. Habilitant wyraźnie zaznacza, że nie chce podejmować prób odpowiedzi na tak generalne pytania, stawiając sobie węższe cele. Nie jest to rzecz jasna naganne, monografia jest zwarta i skoncentrowana wokół wątków, które autor wybrał jako kluczowe dla swojej analizy. Można mimo wszystko żałować, że habilitant,

dysponujący odpowiednią wiedzą i przygotowaniem metodologicznym (o czym świadczą między innymi jego artykuły i rozdziały w pracach zbiorowych), nie pokusił się o zmierzenie z kwestiami, które w sposób naturalny nasuwają się czytelnikowi jego pracy i mają fundamentalne znaczenie dla refleksji na temat bilansu procesów społeczno-gospodarczych w Polsce lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych.

Reasumując, uważam monografię autorstwa dr. Wasiaka za znaczącą i bardzo wartościowy wkład naukowy w rozwój polskiej historiografii (w rozumieniu art. 219 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce).

Doceniając dotychczasowe osiągnięcia habilitanta w dziedzinie badań nad postępem technologicznym i komputeryzacją w Polsce „późnego socjalizmu”, można sformułować przy tym postulat, by w swoich kolejnych badaniach nie ograniczał się do podejmowanych do tej pory zagadnień i wykorzystał zgromadzoną wiedzę i wypracowany warsztat naukowy, konfrontując się w przyszłości z szerszymi tematami, odnoszącymi się do historii społeczno-gospodarczej Polski i innych krajów bloku radzieckiego, takimi jak całłościowy bilans rozwoju społeczno-gospodarczego w ramach modelu gospodarki socjalistycznej i rezultaty podejmowanych prób modernizacyjnych, zarówno w ostatnich dekadach istnienia bloku radzieckiego, jak i – co byłoby równie ważne i ciekawe – przyspieszonej industrializacji okresu stalinowskiego.

Współpraca z ośrodkami akademickimi i naukowymi, działalność dydaktyczna

Dotychczasową drogę naukową dr. Patryka Wasiaka charakteryzuje współpraca z wieloma ośrodkami akademickimi (w dużej mierze zagranicznymi), a także umiejętność pozyskiwania stypendiów i grantów badawczych.

Po obronie pracy doktorskiej otrzymał on stypendium w Herder Institut w Marburgu (2010), a następnie w ramach Eastern European Fellowship prowadził badania w Zentrum für Zeithistorische Forschung (ZZF) w Poczdamie (2011). W ramach stypendium w ZZF realizował temat badawczy dotyczący społecznych i kulturowych aspektów komputeryzacji w PRL. W tym samym czasie został też zaproszony do udziału w grantie European Science Foundation EUROSCORES Software for Europe (Soft-EU), który był częścią projektu "Inventing Europe. A Transnational History of European Integration."

Po zakończeniu pobytu w ZZF kontynuował swoje badania dzięki kolejnemu stypendium post-doc Andrew W. Mellon Foundation Fellowship w Netherlands Institute for Advanced Study (NIAS) w Wassenaar w Holandii (2011-2012). Podczas pobytu w NIAS prowadził badania nad komputeryzacją w PRL i subkulturami komputerowymi w ramach projektu Soft-EU współpracując z Informatics Institute na uniwersytecie w Amsterdamie. Po zakończeniu stypendium w NIAS kontynuował etap post-doc i badania nad komputeryzacją dzięki stypendium w Geisteswissenschaftliche Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) na Universität Leipzig (2012).

Po zakończeniu stypendium w GWZO Patryk Wasiak zdecydował się na powrót do Polski (2013 r.). Mógł tu kontynuować pracę naukową dzięki trzem kolejnym grantom (wspomnianym już wcześniej) Narodowego Centrum Nauki. W sumie w ramach grantów NCN pozyskał ok. 1,6 mln złotych. Jego wnioski grantowe złożone w programach SONATA i OPUS uzyskiwały czołowe miejsca na listach rankingowych. Wniosek w konkursie SONATA 12 (panel HS3) uzyskał pierwsze miejsce, a wniosek w OPUS 19 (panel HS3) drugie miejsce na liście rankingowej. Są to bardzo znaczące osiągnięcia, które zasługują na podkreślenie. Można jeszcze zaznaczyć, że od 2013 r. dr Wasiak jest w Instytucie Historii PAN konsultantem wniosków o granty NCN.

Od 2022 dr Wasiak uczestniczy w międzynarodowym projekcie w ramach programu COST (European Cooperation in Science and Technology) CA21141 - Grassroots of Digital Europe: from Historic to Contemporary Cultures of Creative Computing (GRADE), zajmującym się kulturową historią komputerów i game studies.

Należy też wspomnieć o działalności dydaktycznej habilitanta. Prowadził zajęcia dydaktyczne w Instytucie Kultury i Komunikowania Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej, Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, Instytucie Slawistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytucie Kulturoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Od 2019 r. jest wykładowcą na Seminarium Doktoranckim Nauk Prawnych na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego, gdzie prowadzi zajęcia „Przygotowywanie wniosków o finansowanie badań naukowych.”

Konkluzja:

Dorobek naukowy dr. Patryka Wasiaka całkowicie spełnia wymogi sformułowane w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (art. 219 ust 1 pkt 2 i 3), a w zakresie umiędzynarodowienia, współpracy z wieloma ośrodkami naukowymi i pozyskiwania grantów - z dużym naddatkiem. W pełni uzasadnione jest dopuszczenie habilitanta do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Paweł Machcewicz